

Ernest Lluch i l'alternativa catalana

JOSEP FONTANA

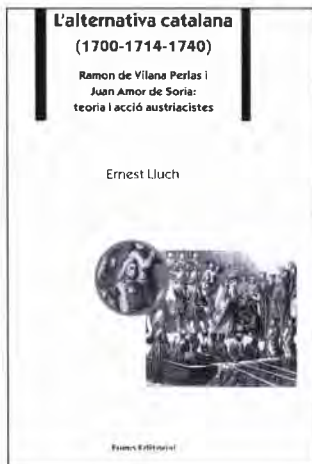
Director de l'Institut Universitari d'Història
Jaume Vicens Vives de la Universitat Pompeu Fabra

El darrer llibre d'Ernest Lluch va interessar-me molt des del primer moment, per dues raons. Una feia referència al desig de conèixer un aspecte de la història de la guerra de Successió del qual no s'acostuma a parlar: el que fa referència al que va passar *després* de la guerra. M'interessava, per una banda, conèixer l'actuació dels catalans que van seguir l'arxiduc a Viena, on sabíem que havien tingut una influència important, però ignoràvem què havien fet exactament. Tot el que per la meua part intuïa, fins aquest llibre, era que aquest clan anomenat 'espanyol', la figura clau del qual és Rialp —a Vilana se l'esmenta habitualment pel seu títol—, tenia a veure possiblement amb la mena d'orientació que havia dut l'emperador a organitzar les companyies de comerç marítim d'Ostende i de Trieste. Ara, amb aquest llibre, en sabem força més, però segurament resta encara feina a fer.

Tampoc de l'arxiduc-emperador no en sabem prou. Ens diuen que era petit i lleig, amb el llavi típic dels Àustries, que li agradava la música, que passava el temps amb la família jugant al billar o a les cartes, i que col·leccionava llibres i monedes. Sabem també, però, que estimava profundament Catalunya. En la tardor de 1740, ens diu un historiador anglès, va agafar un refredat mentre caçava i al primer signe de recuperació es va atipar de bolets, cuinats amb el seu oli català preferit i a la manera catalana, que o bé no eren bons o van resultar massa forts per a ell i li van precipitar la mort. I, segons ens diu aquest mateix historiador: «La darrera paraula que van emetre els seus llavis va ésser 'Barcelona'».

També els catalans semblen haver-lo estimat. L'ambaixador d'Àustria, príncep de Lobkowitz, va redactar en 1765 una «Description de la Principauté de Catalogne», que es troba a l'arxiu familiar Lobkowitz, dipositat avui a l'Arxiu regional d'estat de Zitenice, a Txèquia, on es diu, parlant del caràcter dels catalans: «Els catalans passen per ésser una nació laboriosa, plena de coratge i d'amor per la llibertat. Van tenir més d'una vegada la idea de fer-se independents seguint l'exemple dels holandesos. Es veuen encara avui proves de la seva indústria enmig dels impostos que els esclafen i de la duresa amb què són governats. I pel que fa al seu coratge, en van donar proves esclatants en tota la guerra de Successió d'Espanya. Els habitants de Barcelona són encara tan afectes a la memòria de l'emperador Carles VI, que conserven el seu retrat en coves i subterranis on hi posen llums a l'entorn». Una mica més endavant afegeix: «Els catalans, així que oblidem una mica l'opressió sota la qual gemeguen, són naturalment alegres».

Alguns aspectes d'aquest document us poden sorprendre: «opressió», «impostos que els esclafen», «duresa amb què són governats»... Deixeu-me aclarir que aquest no és un document polític, sinó essencialment econòmic —es tracta d'un projecte, d'acord amb comerciants catalans, d'establir relacions econòmiques amb l'Imperi— i que el 1765 Viena no estava per reivindicacions a Catalunya. Ja sé que ens han venut la faula que Felip V duia una política de centralització modernitzadora i que ací tots vivien tan feliços. De felicitat no en parlen pas els testimonis d'un segle de violència com va ésser a Catalunya el XVIII. I si us mireu els documents del nou règim veureu que més que de centralització són de venjança. Podeu veure-ho, per basarnos en un text oficial, en una reial cèdula de 1718 sobre diversos punts que fan referència al govern polític i econòmic de Barcelona i dels caps de corregiment de Catalunya. Tot plegat és un seguit de prohibicions humiliants i estúpides: que els regidors no puguin vestir les seves antigues robes de cerimònia sinó que portin «el trage moderno español», que no puguin anar en carrosses de la vila «ni aun para funciones públicas, sino que hayan de ir a pie o en coches particulares», que a les funcions públiques de les esglésies no puguin seure en cadires sinó en un banc,

«permitiéndoles sólo tener una alfombra o alcatifa de lana a los pies, al igual de la longitud del banco, y no almohadillas para arrodillarse» o que «no puedan tener en la casa pública de su ayuntamiento, ni en la estancia o cuarto donde se habrán de juntar dosel alguno, sino que sólo tengan un paño de terciopelo a la pared a la testera de la mesa donde se sentaren, con mis reales armas, y que se quite y arrime el dosel que hay puesto en la Casa de la ciudad de Barcelona, en el aposento donde se juntan los administradores que era la Sala del Consejo de Ciento, y así mismo qualquier otro dosel que tengan puesto».

Res té a veure tot això amb eficàcia o centralització, sinó amb el desig d'esclafar el vell model polític de la Corona d'Aragó que Felip entén, prou correctament, com incompatible amb l'absolutisme que pretén d'imposar.

I això té a veure amb el segon aspecte a què em referia i que pot explicar el títol que li vaig suggerir a Ernest per al seu llibre. L'estudi de l'obra d'Amor de Soria és una molt interessant aportació al coneixement d'aquest projecte polític alternatiu pel qual va lluitar la Catalunya austriacista a la guerra de Successió: un projecte realment modernitzador, basat en unes corts representatives on el paper dels interessos del comerç era cada vegada més gran, com ho era als parlaments d'Holanda o de Gran Bretanya. És la mena de projecte que Capmany evocaria a les seves *Memorias*, quan lloa el vell govern de la ciutat de Barcelona, posat en mans de comerciants i menestrals, «de aquellos hombres cuyo interés particular era inseparable del general». I és el mateix projecte que sostindrà a les corts de Cadis, on exposaria una visió del passat que anunciava la imatge reivindicativa de la història de Catalunya que elaborarien posteriorment els historiadors romàntics —amb les fites essencials que són les guerres contra Felip IV i contra Felip V, sense oblidar ni tan sols la menció explícita de Rafael de Casanova—, amb la valoració positiva de les institucions vigents abans del 1714, «en que las armas de Felipe V, más poderosas que las leyes, hicieron callar todas las instituciones libres en Cataluña».

Circumstàncies de política internacional van fer que la guerra la guanyés el partit de l'absolutisme, que frenaria el progrés polític de la monarquia espanyola durant més de cent anys, fins que, desfeta i arruinada, es veuria obligada a adoptar cap a 1837 —el d'abans són solament provatures— un sistema parlamentari representatiu com el que els catalans proposaven a començaments del segle XVIII, o el que la mateixa França havia hagut d'adoptar des de 1789. Aquest segle i escaig de retard en el desenvolupament polític que ha estat una conseqüència de la derrota de l'alternativa catalana ha pesat molt en la història d'aquest país: ha marcat el seu Sonderweg, el seu camí peculiar, i retardat, cap a la modernitat, que pot ajudar a explicar que el seu rellotge hagi anat tantes vegades a una hora distinta de la d'Europa.

I fins i tot avui, quan els nostres governants presumeixen d'apuntar-se a les novetats més rigorosament postmodernes, aquest retard podria explicar alguns fenòmens que em penso que no es poden donar en altres països europeus, ni en la major part dels africans, com que el govern espanyol feliçment regnant triés per dirigir la Biblioteca Nacional un individu que en una entrevista que li va publicar *La Vanguardia* assenyalava la poesia de Carles Riba, el Riba de *Les elegies de Bierville* que canta la necessitat vital de la llibertat, com una mostra de com les idees feixistes havien penetrat en els nacionalismes (exceptuant, està clar, el nacionalisme espanyol, que és d'una altra mena i d'origen evidentment celestial).

Per no haver de pensar que som en un país de bojos, em consolo donant a aquests fets una interpretació d'historiador: portem cent vint-i-cinc anys de retard respecte de la marxa d'Europa, gràcies al fet que en la guerra de Successió van guanyar els retrògrads. Amb raó va dir el meu vell mestre don Ramón Carande a un periodista que li demanava que resumís la història d'Espanya en dues paraules: «Demasiados retrocesos».

El llibre de Lluç ens pot il·lustrar justament sobre un d'aquests lamentables retrocessos, les conseqüències del qual encara seguim sofrint. Perquè en Ernest Lluç tant l'obra com la vida han estat una lliçó de seny i de convivència.